

Primer izredno hitrega razvoja paranoidne psihote

Dr. Momčilo Vitorović

Dne 4. aprila 1958 ob 23. uri je F. B., gostilničar v H., okraj Gorica, prišel v nezaklenjeno stanovanje svojega priatelja M. V. in ga spečega ubil. Najprej mu je z nožem prerezal vrat, nato pa mu je razbil glavo z večjim kamnom in s težko petlitrsko steklenico. Po uboju je kamen odvrgel, steklenico in nož pa je vzel s seboj. Na poti domov je zbudil znancu J. Š. in mu zaupno pošepetal, da je ubil M. V., kar pa J. Š. ni vzel resno, misleč, da je F. B. spet pijan. Ko je ta prišel domov, je zbudil ženo in otroke, naročil ženi, naj mu skuha kamilični čaj, češ da je živčen, z otrokom pa je šel na postajo ljudske milice v K. in vpritoč otroka povedal, da je ubil M. V. Miličnikom je izročil tudi nož. Kmalu zatem je prišla komisija okrožnega sodišča iz Gorice. Preiskovalni sodnik je takoj opazil, da ubijalec mirno spi na postaji ljudske milice. Ubijalec je komisijo peljal na stanovanje ubitega in nadrobno opisal uboj. Pri tem ni kazal kakšnega kesanja, marveč je bil nekako ponosen na hudodelstvo. Trdil je, da bi bilo treba likvidirati še nekaj oseb v okolini in je te osebe tudi imenoval. Glede na težino in nenavadnost delikta so bile zaslišane številne priče, večkrat pa tudi F. B. sam. O dogodkih neposredno pred hudodelstvom obstojita dve varianti, ki se razlikujeta le v nadrobnostih:

Prvo varjanto je podal ubijalec sam:

Dne 3. aprila 1958 je v njegovi gostilni pila večja družba, v kateri je bil tudi ubiti M. V. Družba je ostala v gostilni čez dovoljeno, to je 22. uro. Kljub gostilničarjevemu godrnjanju je še nadalje pila in zahtevala jedačo. Ker ni imel kruha, jima je postregel samo s sirom in mesnimi izdelki. Račun za jedačo je znašal 1200 din, ki ga pa navzoči niso hoteli plačati. Zaradi tega so se med seboj sprli, eden izmed njih pa je udaril s pestjo gostilničarja po roki in mu jo odrgnil. Malo pozneje ga je hotel udariti tudi po glavi. F. B. je v jezi pograbil palico za odpiranje železnega roloja in se mu postavil po robu. Dan pozneje sta ubiti M. V. in M. G., ki je bil tedaj tudi v družbi, prišla v gostilno, gostilničar pa jima ni dal piti. Po daljšem času sta spila le neko malenkost in odšla vinjena. F. B. jima je sledil in slišal, kako sta se pogovarjala, da bi gostilničarja ob prvi priložnosti ubila. F. B. se je vrnil v gostilno, dal navodila svoji hčerki, nato pa pohitel za M. V. in se z njim spustil v pogovor. Toda ta se z njim ni hotel pogovarjati, marveč ga je le nekajkrat s prostaškimi izrazi odslovil.

Pozneje je F. B. odšel v njegovo stanovanje in ga na že opisani način ubil.

Drugo varjanto so podali udeleženci povivanja in M. G.:

Družba se je res zabavala v gostilni čez določeno uro, obdolženec je res na njihovo zahtevo prinesel sira in salame in je tudi res, da so vsi ugovarjali, češ da je račun previsok in ga niso hoteli plačati. Ni pa res, da bi kdorkoli resno napadel gostilničarja, čeprav je bilo prerivanje v gostilni podobno tistem, kakor ga je opisal F. B. M. G. zanika, da bi z M. V. govoril o uboju, ko sta odšla iz gostilne.

O ubitem M. V. dobimo v kazenskem spisu naslednje podatke:

Res je, da precej pije, toda je dobrinja in šaljivec. V vinjenosti rad zafrkava, sicer pa je zelo dobrosrčen človek, ki ne bi mogel storiti hudega nobenemu človeku, pa tudi F. B. ne, ker sta priatelja še iz partizanskih časov, ko je baje M. V. rešil življenje F. B.

O samem F. B. pa beremo v spisu izjave raznih ljudi:

Baje je bil nekdo izmed sorodnikov njegovih staršev duševno bolan. Po srcu je dober, rad pomaga, vendar je ekskloziven in hitre jeze. V partizane je odšel leta 1942 in je delal za obveščevalno službo. Sodeloval je pri številnih akcijah in likvidacijah sovražnih elementov. V partizanih je imel živčne napade, ki bi bili po opisu jurišanski. Je čudak in se stežka prilagaja novim situacijam. Po vojni je bil nekaj časa v zadrugi, pa se je sprl in izstopil. Izstopil je tudi iz Komunistične partije. Zaprosil je za invalidnino, toda s komisijo se je sprl in se na poznejša vabila ni odzval. Ko je nedavno pred ubojem prevzel gostilno, je čudno posloval. Ljudem je dajal več, kakor so zahtevali. Žena, ki ga najbolj pozna, je med drugim povedala, da je bil nekaj dni pred ubojem res zelo čuden: »V obraz je bil ves rdeč, kar navadno ni bil; tožil je, da ga nekaj tišči v glavi, tudi oči je imel nekam čudne in zmešane. Govoril je razne stvari, ki niso imele nobenega smisla. Tudi jedel ni ta dva dneva skoraj nič, ponoči ni mogel spati in je kar buden ležal v postelji.«

Zaradi nesmiselnega uboja, za katerega ni bilo jasnega motiva, in zaradi čudnega ponasanja F. B. po uboju (mirno spanje na postaji LM, hladnost pri opisovanju uboja) ter zaradi grožnje, da bo še nekaj ljudi ubil, je

preiskovalni sodnik odločil, naj ubijalca preišče še sodni izvedenec psihiater.

F.B. so pripeljali v bolnišnico za duševne bolezni v Ljubljani-Polju dne 26. aprila 1958. Ob prihodu je povedal naslednji življenjepis:

Ote je bil Italijan, mati Slovenska. Kolikor mu je znano, v materinem sorodstvu ni bilo duševnih bolezni, za očetovo sorodstvo ne ve. Oče je padel v prvi svetovni vojni, mati je od žalosti umrla v bolnišnici, ko mu je bilo 18 mesecev. Od tedaj je živel do svojega enajstega leta pri stari materi v devetčlanski družini. Živeli so zelo revno in je moral delati že kot majhen otrok. Osnovno šolo je končal s prav dobrim uspehom. Nato se je preselil k teti in se učil čevljarskega orodja in na deželi odpril svojo delavnico. V tistih časih so kmetje težko živeli zaradi gospodarske krize. S čevljarsvom ni dovolj zaslужil, tako da je moral delati še pri kmetih. Ko je bil sit revščine, se je prostovoljno pričkal v italijansko vojsko, in sicer v mornarico, toda so ga odklonili. Pozneje je bil sprejet v letalstvo. V vojski je ostal pet let in pol. Kot podoficir se je leta 1938 poročil. Ker je bil sit fašizma, je zapustil vojsko junija 1941. Približno mesec in pol je bil doma, potem pa so ga mobilizirali v pehoto in ga jeseni 1941 poslali v Šolo v Vipavo. Tam je ostal do aprila 1942, ko so ga obsodili, češ da je pomagal pri pisanju antifašističnih parol po zidovih vojašnice, kar pa ni bilo res. (Ko opisuje te dogodek in kako ga je kapetan žalil, preiskovanec grenko joka). Za kazen so ga poslali še v borbene enote. Sprl se je z nekim italijanskim grofom, kateremu je deljal, da bodo grofje kmalu izginili s tega sveta. Zaradi teh besed so ga zaprli in ga golega privezali na sramotni drog. Takrat je bil tako užaljen, da je strgal svoje podoficirske značke in jih ni več nosil. Obupaval je (preiskovanec spet joka), ni hotel jesti in je po pismih našel zvezo, da bi odšel v partizane, ki so se prav tedaj začeli pojavljati v njegovem kraju. Junija 1942 je prišel k njim in bil do decembra 1942 v Gradnikovi brigadi kot bolničar in obvezalec. Tedaj je zbolel (dobil je kostne garje, bil je tudi živčen, za vsako malenkost se je razjezik, bil je hitro užaljen in pod.). Ko se je po enem mesecu pozdravil, je odšel kot sekretar partizanskega komiteja v Rezijo. Potem je imel vse leto 1944 in 1945 razne funkcije kot sekretar komiteja, načelnik bataljona VDV in pod. Po osvoboditvi je delal pri Ozni do decembra 1945, ko je dobil dopust in odšel domov. Doma ga je čakalo grenko razočaranje, ker je videl, da so nje-

govi tovariši naredili z njim »veliko svinjario« in mu zatajili, da mu je žena rodila. Čeprav je bil takrat blizu svojega doma in ga je svakinja prišla iskat, mu njegov komandant ni ničesar povedal, čeprav je obljubil, da ga bo pustil domov. Bil je tudi užaljen, ker je njegov komandant pred demobilizacijo obdržal za sebe neke nove obleke, čeprav jih je imel že pet ali šest, njemu pa ni dal ničesar. Imel je le ene hlače, en suknjič in eno srajco. Tako je bil razočaran in se ni več javil na službeno mesto, ki so mu ga odredili. Ostal je doma in delal na kmetiji, ki jo je vzel v najem. Nekoliko je tudi čevljaryl in se tako preživiljal. Vendar je ostal v partijski celici. Januarja 1947 je ameriška vojna policija vso partijsko organizacijo zaprla, ker so bili v bližini ranjeni neki domačini. Čez tri tedne so vse priprte izpustili. Julija istega leta je zapustil partijsko organizacijo, ker mu niso dovolili, da bi v coni B kupil kravo za svojo družino. Nameraval je namreč svojo kravo prodati, za tretjino izkupička pa bi v coni B kupil drugo kravo in bi si tako denarno močno opomogel. Bil je užaljen, da mu kot staremu borcu niso šli na roko, in je izstopil iz članstva Partije. Vendar je politično še naprej deloval, ker je imel za to veselje. Delal je še kot delavec na cesti, potem je bil v zadrugi do leta 1951, ko se je sprl s predsednikom in iz zadruge izstopil. Še naprej se je preživiljal s čevljarsvom in obdelovanjem zemlje vse do l. 1955, ko je dobil od agrarne reforme približno dva in pol hektara obdelovalne zemlje in hišo. V hišo se ni mogel vseliti, ker je bila zasedena. V začetku marca 1958 je dobil gostilno v H.

Od otroških bolezni je imel menda ošpice, drugega se ne spominja. Kot odrasel je imel v italijanski vojski enkrat in v partizanih trikrat pljučnico. Po vojni je bil v glavnem zdrav. Pri partizanih je prestal hude stvari. Večkrat je bil v hudih borbah in je imel prestreljen klobuk, hlače ter čevlje, ranjen pa ni bil. Le nekajkrat se je sam ponesrečil s pištolo, ko je padel z motorja. Tudi v glavo ni bil ranjen, ampak je le enkrat padel na glavo in se močno poškodoval. Ko je nekoč njegova partizanska enota prišla v gostilno, da bi se nekoliko okrepila, je prišla nemška vojska in streljala nanje. V begu je padel čez neki zid, se nekajkrat preobrnil in izgubil zavest. Ko se je čez tri ali štiri ure zbudil, mu je tekla kri iz ušes, ust in nosu, pozneje je imel tudi krvavo vodo. Od takrat ne sliši dobro. Ko se je zbudil, je opazil, da je popolnoma razorožen. Verjetno so ga Nemci našli in mislili, da je mrtev. Zato so ga le razorozili, ne da bi ga ustrelili. Tedaj si je tudi poškodoval hrbtnico in se težko gibal. Zdrav-

nik je predlagal, naj bi šel v bolnišnico v Videm. F. B. pa je to odklonil, ker se je bal, da bi ga prepoznali. Kolikor se mu zdi, se po tej poškodbi glave duševno ni spremenil. Po značaju je bil vedno živahan, vesel in družaben. Čeprav je hitre jeze, se tudi hitro pomiri. Pri partizanih je postal živčen. Ob vsakem razburjenju se je začel tresti in je imel živčne napade trikrat ali štirikrat, ne ve pa, koliko časa so trajali, ker se ničesar ni spominjal. Napade je dobil hitreje, če je kaj pil ali če se je razburil. Opazil je, da je zlasti po pijači silno razburljiv. Tako je na primer reagiral na nepravilen postopek invalidske komisije, ker mu niso hoteli priznati invalidnine, priznali pa so jo nekim belogardistom, ki so bili ranjeni še pri beli gardi, pozneje pa so se pridružili partizanom. Komisiji je povedal svoje mnenje in se ni več zglasil, čeprav so ga še klicali.

Po naravi je zelo nezaupljiv in je treba dolgo časa, da komu zaupa. To ima še iz partizanov, ko je bil oficir Varnostno-obveščevalne službe.

O samem uboju preiskovanec ni povedal nič novega. Še zmeraj je trdno prepričan, da sta mu M. V in M. G. pripravljala uboj in da ju je prehitel.

Psihično stanje ob sprejemu v bolnišnico

Preiskovanec je miren, čeprav napet. Opaži je, da se težko premaguje in brzda. V pogovoru je obširen, ne razlikuje bistveno od nebistvenega, izgublja se v nadrobnostih, vendar obdrži vodilno miselno nit. V dolgoveznem pripovedovanju ga ne moremo prepričati, da bi bil krajši. Čustveno je silno nestalen in večkrat zapade v jok, na primer ko govori o svoji revščini v otroških letih, ko govori, kako so ga v italijanski vojski zaničevali in fizično ter psihično mučili. Nasprotno pa je čustveno zelo hladen, ko govori o svojem uboju; ne kaže niti najmanjšega kesanja, marveč stiska pest in jezavo grozi, da bi bilo treba ubiti še M. G. Vsestransko je dobro orientiran, osebnostno dobro ohranjen, halucinacije zanika. Glede ostalega psihološkega testiranja smo ga napotili h kliničnemu psihologu.

Telesno stanje

Preiskovanec je manjše postave, nekoliko slabše prehranjen, pretežno astenične konstitucije. Nad desnim ušesom ima manjšo brazgotino v velikosti 3 cm. Drugo manjšo brazgotino ima na zatilju. Na koži okončin

je še nekaj manjših nebistvenih brazgotin. Notranji organi grobo klinično bp. RR 125/35.

Organi nevr. bp.

Laboratorijski izvidi

Seroreakcije v krvi na lues negativne. Pregled krvi in urina v glavnem bp.

Elektroencefalogram

EEG na meji normale z nizko amplitudo potencialov, praktično manjkajočim alfa ritmom in bitemporalnimi posamičnimi theta valovi.

Psihološko testiranje na dan sprejema

(klinični psiholog prof. Borut Šali)

Preiskovanec je bil testiran po Wechslerju, Benderjevi in Rorschachu. Zaključek testiranja: Lažja oblika mentalne deterioracije, ob prvotno normalni intelektualni kapaciteti. Še dovolj učinkovita inteligentnost, da bi mogel biti vsaj po intelektualni plati stvarnosti primerno prilagojen.

Psihopatološke osebnostne poteze kažejo vidnejšo egocentričnost, čustveno nestalnost in impulzivnost, od časa do časa očitno agresivnost ter socialno neprilagojenost. Za določen psihopatološki sindrom se na podlagi testnih rezultatov nismo mogli odločiti.

Potek opazovanja

12. V. 1958

Med dosedanjim opazovanjem je bil preiskovanec miren in ljubezniv ter korekten v obnašanju. Iz njega nismo mogli dobiti ničesar patološkega, čeprav je do izvedenca kazal precejšnjo zaupljivost. Do svojega delanja je ostal še naprej nekritičen. Trdi, da bi bilo bolje, če bi ubil še M. G. Tudi svojim sobolnikom je mirno in hladnokrvno pripovedoval o uboju. Pred tremi dnevi je hipoma poklical izvedenca, češ da mu mora nekaj važnega povedati. Ko smo prišli k njemu, je zaupno povedal, kako se je odločil, da bo razkrinkal tolpo ubijalcev, ki deluje okrog obmejnega mesta Gorice. Poglavar tolpe je neki C. F., člani pa ubiti V. M., M. G. s svojim bratom in še nekateri drugi. Zakrivili naj bi naslednja hudodelstva:

a) C. F. je ubil nekega K., ki se je vračal iz taborišča v Nemčiji. Ubil ga je zato, ker je dobil njegovo posestvo in se je bal, da bi mu ga moral vrniti.

b) C. F. je s še nekim članom tolpe ubil ameriškega vojaka v B.

c) M. V., M. G., C. F. in še nekateri drugi so zaradi 120.000 dinarjev ubili nekega J. M. in ga vrgli v mlako.

č) M. V. je sodeloval leta 1954 pri uboju nekega K. M. iz S.

Po teh izjavah je preiskovanec začel zmedeno opisovati, kako je neki K., strojevodja iz Gorice, zbežal v Italijo z vso svojo družino. Njegova žena je bila med vojno pri varnostno-obveščevalni službi in je dajala navodila za likvidacijo posameznih okupatorjevih pomagačev ter si prilaščala njihovo premoženje. Čeprav je preiskovanec skušal spraviti K. in njegovo ženo v zvezo z omenjeno tolpo, se mu to ni posrečilo. Končno je moral priznati, da nima K. prav nobene zvezze s tolpo.

(Izvedenčeva pripomba: Tako po tem pogovoru smo pisali preiskovalnemu sodniku, naj nam takoj zbere preko terenskih organov ljudske milice podatke o imenovanih članih tolpe. Od preiskovalnega sodnika smo kmalu dobili odgovor, v katerem nam potrjuje ne le obstoj omenjenih oseb, marveč tudi, da so vsi omenjeni dogodki v resnici zgodili. Res pa je tudi, da omenjene osebe niso nobeni tolovaji, marveč mirni državljanji. Vsi dogodki so bolj ali manj pojasnjeni in nimajo omenjeni člani tolpe z njimi prav nič skupnega.)

13. V. 1958

Osebje nam je nekajkrat sporočilo, da je preiskovanec sila razburljiv, s sobolniki skuša oblastno ravnati in se z njimi hitro spre, nekajkrat se je tudi stepel. Raztrgal je rjuho in si jo okoli nog ovil kot vojaške ovijače. Izgovarja se, da je noge moral oviti, da poноči ne bi dobil krče. Tudi prsi si je ovil z nekim neprepričljivim izgovorom. Ni mu veliko mar, da je stregal rjuho. Že večkrat smo opazili, da je skrajno trmast, svoje misli izraža s polno prepričanostjo, svoje ravnanje pojasnjuje s takšno trdovratnostjo, da ni dostopen za nobeno korekcijo. Še vedno mu je žal, da razen M. V. ni ubil še M. G. in še marsikaterega.

Med današnjim obširnim pogovorom preiskovanec izpove, da se je pred dnevi nečesa spomnil: Nekaj dni pred ubojem se je ustavila pred njegovo gostilno velika in lepa limuzina. Gostje so šli pit, njega pa ni bilo v gostilni, marveč je bila tamkaj le njegova hči. Ko je pozneje prišel, so se vinjeni gostje nesramno obnašali in zahtevali, naj bi dovolil, da bi eden izmed njih objel njegovo hčer. Hudo se je razjezil in jih nagnal. Ko sedaj razmišlja o tem dogodku, se mu zdi, da so oni tolpa, ki je na terenu povezana s C., in da je prišla v njegovo gostilno, da bi si ogledala teren. Ko smo ga vprašali, zakaj ni že poprej razkril C. tolpo, nam je odgovoril, da kot nekdanji obveščevalec ni zaupal biv-

šemu komandirju postaje ljudske milice, sedanji komandir pa je nekoliko bolj odločen in tolpi ničesar ne prizanese.

19. 5. 1958

Preiskovanca sem sinoč po naključju obiskal kot dežurni zdravnik. Dočakal me je nestrpno in takoj začel spraševati, zakaj nisem že prej prišel na njegova vabilia, ki mi jih je poslal po osebju. Komaj sem ga prepričal, da nisem dobil prav nobenega sporočila. Potem me je povabil v posebno sobo na pogovor in mi strogo zaupno izročil tri listke z raznimi imeni. Povedal je, da so se sobolniki — priporniki zarotili proti njemu in čakajo le na priložnost, da ga ubijejo. Sovražijo ga, ker je prej delal za Ozno in mislijo, da je v zapor prišel le zato, da bi jih razkrinkal. (Pri tem se preiskovanec otožno nasmehne in reče: »Ne verjamejo mi, da sem navaden kriminalec, kot oni.«) Zaradi njih živi v strahu, zapira se v celico in ne gre na dvorišče. Tako se je včeraj hitro zaprl, ker je videl, da je ostalo še nekaj članov te notranje tolpe na oddelku, medtem ko so drugi odšli na dvorišče. Ko je bil oddelek prazen, so poskusili vdreti v njegovo celico in ga ubiti. Na srečo se celica avtomatično zapira in tako niso mogli do njega. Sicer jih je pa res začel razkrinkavati. Vsi sestavljajo tolpo, ki pripravlja pobeg, imajo že vse dogovorjeno in imena na listkah so njihove zvezze na terenu, kamor se nameravajo po pobegu obrniti. Zato si je tudi neki pacient po njihovem nagovarjanju prerezal žile na obeh rokah, da bi ga poslali v bolnišnico, od tam pa bi poslal te listke na teren. Preiskovanec šepeta pripoveduje to zgodbo, da je ne bi kdo slišal. Mogoče ga zaradi tega nisem dobro razumel, kako je pobeg povezal s poskusom samomora in z omenjenimi listki. Vendar sem imel vtis, da gre bolj za neko zmedenost in nesposobnost, da bi vse skupaj logično povezal v neki sistem. Zaradi strahu pred temi kriminalci preiskovanec prosi, naj bi ga premestili v drugo sobo, v samico ali v zamreženo posteljo, samo da bi bil na varnem pred tolpo ubijalcev.

Preiskovanec je zadnje dni sila razpoložen za pisanje. Vseh njegovih dopisov ne moremo prebrati, vendar razvidimo iz njih, da vse bolj razširja število ljudi, ki naj bi bili po njegovem zatrjevanju člani raznih tolp.

24. V. 1958

Preiskovanec je poleg obširnega pisanja začel risati na steni žensko podobo. Risba je v svoji nadrobnosti nesmiselna in za vse ima pacient svoje tolmačenje. Baje je ta ženska svetnica in devica, hkrati pa je žena Draže

Mihajlovića, ki ji je prebodel srce z mečem, ko je moral zapustiti našo deželo. Iz srca gre pet plamenov. Iz levega lica ji raste vejica, okrog glave pa ima svetniški sij. V spodnjem delu trebuha se ji vidijo ledvice, sečevočki in vsi genitalni organi.

28. V. 1958

Danes smo prišli v preiskovančev sobo z dr. C., da bi mu pokazali risbo. F. B. smo našli zbganega, grozavega, prosil nas je za pomoč, da bi ga zavarovali pred tolpo, ki ga hoče ubiti. Ko mu povemo, da premestitev iz priportniškega oddelka ni mogoča, začne jokati, postane še bolj prestrašen in dokazuje, kako mu pripravljajo umor. Tolpa na oddelku je dogovorjena s križarsko tolpo na terenu. Kot dokaz nam preiskovanec pokaže z žicami ovito pipo, ki je njegov čarobni instrument, s katerim vzdržuje zvezo s križarji na terenu.

V nadalnjih obtožbah proti tolpi pripoveduje, kako je tolpa iz naše bolnišnice ponoči odšla in ropala ter se nato vrnila v celico (preiskovanec ne vidi logičnosti v tem, da bi se tolpa po ropanju prostovoljno vrnila v zapore). Pri odhodu so tolpi pomagali vsi bolničarji priportniškega oddelka s prvim bolničarjem na čelu, ki je njihov glavni poveljnik in organizator. Tem besedam preiskovanec doda, da mu je čas dragocen, in prosi, naj bi ga čimprej pustili, da bi razkrinkal še druge tolpe.

8. VI. 1958

Proti tolpi na terenu se bori že od 1. 1935. M. V ni ubil on, marveč tolpa, ki jo sestavlja M. G. in J., M. M., B. P. in A. M. Mogoče je bil zraven tudi F. G., toda ni dobro videl, ker je bila tema. Tolpa je likvidirala M. V., ker ji ni bil več po volji. Na vprašanje, zakaj je priznal uboj, če ga ni storil, je preiskovanec izjavil, da je želel biti zaprt, da bi razkrinkal tolpo. Če bi ostal na prostosti, bi tega ne mogel, ker bi tudi njega ubili. Tolpa je povezana s knojevcem — vodnikom M. za tihotapljenje čez mejo. Z njim so povezani vsi miličniki in cariniki, celo komandir postaje ljudske milice v K., nadalje še vsi predsedniki občin in vsi, ki so izvoljeni v ljudsko oblast na Primorskem. Niti eden izmed njih ni za Titovo Jugoslavijo, čeprav so številni izmed njih člani Partije. Vse je treba pobiti. Zato je leta 1947 zbežal iz Partije, da ga ne bi imeli za bandita in prijeli. Tolpa na terenu je povezana tudi s tolpo v zaporu, ki hodi skupaj z bolničarji in miličniki na ropanje. On vse to opazuje. Videl je, da se naši bolničarji oblačijo odlično, sicer s svojo plačo tega ne bi mogli. Poglavar tolpe je prvi bolničar: Preiskovanec zahteva, da

on osebno preišče njegovo stanovanje. Z zaporniki je povezana še dr. P., ki je tolovajem dajala cigarete, na cigaretinem papirju pa je bilo sporočilo za tolpo. S poglavljarem tolpe je v zvezi tudi dr. S. Preiskovanec fantastično opisuje, kako se v bolnišnici prenaša skrivna pošta. Tako je nekoč opazoval, kako je neki miličnik izročil sporočilo bolniku T. Ta pa je sporočilo oddal drugemu miličniku, ki je v džipu sedel pred oddelkom. Miličnik je sporočilo izročil prvemu bolničarju, ta pa glavnemu banditu S. Te zamotane poti so potrebne zaradi važnosti sporočil.

Njemu je vse to razkrinkavanje tolpe v bolnišnici postransko delo. Več skrbi mu dela situacija v centralnih zaporih, ker tam deluje druga tolpa. Zato bi šel rad tja, da bi jo razkrinkal. Če bi ga pustili, bi bila njegova naslednja dolžnost ta, da bi razkrinkal še nekaj tolp v Dobu, Mariboru itd. Ko bo vse to razkril, bo sit dela in ne bo več veliko delal. Mogoče bo ostal v službi pri UDV, ker je za takšno delo posebno nadarjen. Treba bi ga bilo izpustiti, da bi se povezal z narodnima herojema H. in R. Šele tedaj bi pokazal vse svoje sposobnosti.

Prijenjo noč je spet slišal, kako je prišla »Marica«. Bolničarji so odprli vrata, tolovaji so si sezuli čevlje in vsi tihi prišli dol, nato so jih miličniki odpeljali na skupen rop. Naslednji dan je videl, kako so si delili denar.

9. VI. 1958

Glede na to, da je preiskovanec že nekajkrat potihem povedal in pomenljivo pomežikoval, da ni vse res, kar je pripovedoval, sem ga danes namenoma vprašal, naj pove, katere njegove izjave niso resnične. Dejal je, da ni res, da je po oni pipi govoril s križarji na terenu, pa tudi tisto žensko na steni je narisal kot križarsko svetnico samo zato, da bi se zakril pred križarji na oddelku. Tudi ne drži njegova izjava, da ni ubil M. V. To je izjavil zato, da bi zmedel sodnike in psihiatre. Vse druge izjave, zlasti glede razkrinkavanja tolpe in njegovega strahu pred njo, so resnične.

Zaradi nespečnosti, nemira, zbganosti in nevarnosti, da bi posegel po svojem življenu ali po življenu svojih izmišljenih preganjalcev, smo preiskovanca zdravili z laragktikom, in sicer spočetka v ampulah, pozneje pa v tabletah, nakar se je močno pomiril.

Hkrati je dosedanje opazovanje zadostovalo izvedencu, da je izoblikoval svoje mnenje glede preiskovančeve prištevnosti, sodišče pa je tudi prosilo za čimprejšnje strokovno mnenje. Zato je izvedenec podal o F. B. naslednji izvid:

Diagnoza: Paranoidna psihoza.

Mnenje: Preiskovanec je storil kaznivo dejanje na začetku manifestne baze duševne bolezni, zaradi katere je bil blodno prepričan, da grozi njegovemu življenju resna nevarnost. Zaradi tega meni, da se ni zavedal svojega dejanja in ni imel v oblasti svojega ravnanja.

Obrazložitev: Paranoidna psihoza je nekoliko širši pojem in zajema naslednja boleznska stanja: 1. paranoidno reaktivno psihozo, 2. senzitivni paranoid (Kretschmer), 3. paranoia querulans, 4. alkoholno paranojo, 5. presenilni in senilni paranoid, 6. klasično paranojo (Kraepelin), 7. paranoidno shizofrenijo.

Zgornje naštevanje ni dokončno in bi lahko o razvrstitvi paranoidnih psihoz še razpravljali, ker je še nekaj vrst in podvrst paranoidnih psihoz, kakor na primer abortivna paranoja (Gaupp) in blaga paranoja (Friedmann) kot podskupini prave paranoje, potem še parafrenija kot podskupina shizofrenije, pa tudi paranoidne reakcije zajemajo več različnih stanj. Obstoejo še druge kombinacije glede na to, kateri psihiatrični šoli kdo priпадa. Toda to ne spada v okvir tega članka. Za nas je važno, da poskusimo postaviti na-

šega preiskovanca v pravo skupino. Na žalost to ni bilo mogoče, ker je bila preiskovančeva psihopatologija na višku svojega razvoja prekinjena z largaktilsko terapijo, po drugi strani pa je simptomatološko tako bogata, da ima lastnosti dveh ali treh omenjenih bolezni, ki so si med seboj podobne. Kakor je razvidno iz poteka opazovanja, se je preiskovanec v teku enega meseca in pol razvijal od skoraj polne vsebinske urejenosti do simptomatsko izredno bogate psihoze. Klinična slika se je spremenjala od zapiska do zapiska, vsak novi zapisek je bil poln novih dogodkov in nove patologije. Začelo se je, kot smo že rekli, s popolno vsebinsko urejenostjo, to je, preiskovanec ni iznašal nobenih blodenj, če izvzamemo, da ni bilo izključeno, da sta se ubiti M. V. in M. G. res pijana pogovarjala, kako naj se mu maščujeta za previsok račun po popivanju. Šele sedaj dopuščamo možnost, da je bila ta prva preiskovančeva preganjalna ideja. V dveh tednih opazovanja se je proti našemu preiskovancu zarotila vsa tolpa C. F. Nekaj dni zatem je bila v paranoidni sistem povezana še skupina ljudi, ki je verjetno po naključju kratek čas pred usodnim dogodkom prišla pit v njegovo gostilno. Preiskovanec je bil trdno prepričan o povezanosti tolpe C. F. in skupine iz avtomobila. Še teden pozneje se je proti našemu preiskovancu zarotil ves priporočki oddelek, ki mu pripravlja smrt, ker priporočni misijo, da jih je prišel razkrinkat. V strahu pred tolpo na oddelku je bil F. B. zbgan, prestrašen in jokav. Kmalu zatem je začel trditi, da je vse osebje na oddelku povezano s tolpo. Poglavar tolpe je bil najprej strežnik P., potem prvi bolničar Z., zdravniška pomočnica K. in končno je bil poglaviti tolovaj zdravnica dr. P. Po drugi strani pa na terenu ne deluje samo C. tolpa, marveč več še druge tolpe, v vsaki zadruži in v vsaki vasi. Tolovaji so pri vseh ljudskih odborih in končno le 5% primorskih Slovencev ne sodeluje v toljah, vsi drugi pa so tolovaji, ki komaj čakajo, da bi Italija udarila na Jugoslavijo in da bi skupaj z Italijani vkorakali v Ljubljano. Toda tolpe ne delujejo samo na Primorskem, marveč so še druge tolpe, v zaporih v Ljubljani, v Mariboru in po drugih slovenskih mestih.

Vzporedno s tem grotesknim širjenjem paranoidnega sistema se menja tudi položaj našega preiskovanca. Spočetka brani svoje življenje le pred dvema osebama, potem razkrinkava tolpo C. F., nato razkriva tolovaje v zadruži in po okoliških vaseh, v ljudski milici, med carinskimi uslužbenci in v KNOJ ob italijanski meji. V naši bolnišnici razkrinkava novo tolpo, čuti se poklicanega in sposobnega, da razkrinka tolpo v zaporih v

Preiskovanec se preko svojega čarobnega aparata pogovarja s križarji na terenu

Ljubljani in Mariboru, in končno prosi, naj pohitimo z njegovim odpustom iz preiskovalnega zapora, ker nima veliko časa in se mu muči, da še naprej razkrinka druge tolpe. Tako se iz malega gostilničarja preoblikuje v izkušenega varuha ljudstva in našega družbenega sistema; iz borca leta 1942 se spreminja v borca iz leta 1935, ki je že tedaj začel boj proti fašizmu, in končno je borec za ljudske pravice od trinajstega leta starosti dalje. Za vohunsko službo je posebej nadarjen. Ko bo vse razkrinkal, bo ostal pri UDV.

Poleg zgornjih blodenj preiskovanec pogosto meni, da se nanj marsikaj nanaša. Če zdravnik govorji s kakšnim drugim bolnikom in on ne sliši pogovora, že misli, da se nekaj pogovarjata o njem, mogoče mu mislita storiti zlo. Če je kakšen avtomobil ljudske milice zunaj, misli, da je najbrž prišel zaradi njega. Če se kakšnemu bolniku ne ljubi na sprehod, meni preiskovanec, da je ostal v stavbi zaradi njega.

S tem smo našeli osnovne simptome paranoidnih psihoz, in sicer preganjalne blodnje, veličinske blodnje in nanašalne blodnje. Po zgornjih simptomih bi preiskovanca uvrstili v klasično Kraepelinovo paranojo, zlasti, ker je preiskovanec osebnostno zelo dobro ohranjen. Vendar to ni čista paranoja, ker je bolezen izredno hitro potekala, medtem ko ima paranoja izrazito kronični potek. Poleg tega razodeva preiskovanec še nekatere simptome, po katerih bi ga uvrstili v kakšno drugo skupino paranoidnih psihoz.

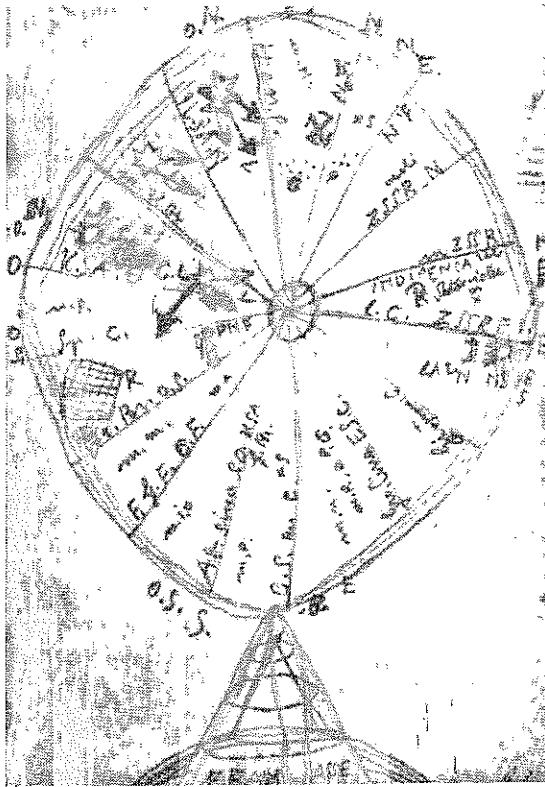
1. Na sliki vidimo podobo ženske, ki jo je preiskovanec nariral na steni v času od 24. do 30. maja 1958. Že prvi pogled na sliko kaže nesmiselnost kompozicije, ki je pri risbah shizofrenih pacientov zelo pogostna: svetniški sij, gole prsi, ledvice s sečevodi in mehurjem, vsi ženski genitalni organi, iz levega lica raste vejica, na kateri je vsak list označen s črko, ki nekaj pomeni. Na ramah ima belogardistične simbole, ker je njihova varuhinja, na prsih ima dva prekrižana noža, iz prebodenega srca z mečem kaplja kri, na vrhu srca pa se vije pet plamenov; na levi strani prsi je hitlerjanski križ, na desni pa fašistični liktorski snop. Slika je bogata z nadrobnostmi in rabi vsaka nadrobnost posebno pojasnilo. Omenili bi le to, kako nam je F. B. pojasnil splošno podobo in srce. To je nedolžna deklica, svetnica, varuhinja belogardistov in križarjev. Njen mož, Draža Mihajlović, ji je prebodel srce, ko je moral zapustiti domovino. Na vrhu srca je pet plamenov, ki pomenijo štiri sinove in moža. Če torej povzamemo preiskovančeve izjave, je devica in žena, nedolžna je in ima moža ter štiri otroke, je varuhinja belogardistov in

Slika ženske

žena Draže Mihajlovića. Ta zmedenost v mislih se nadaljuje v še večjo zmedenost pri napisih ob sliki, kjer se mešajo napisni o Titu, Stalinu, Draži Mihajloviću, o politiki in gospodarstvu, o družini in o tolovajih, vse skupaj v nekakšnih zmedenih, nerazumljivih besedah. Isto vidimo tudi na sliki sveta. Obe risbi, ki sta zelo podobni risbam naših shizofrenikov, nam dopuščata domnevati, da je pacientovo mišljenje razkrojeno, čeprav za sedaj le v risbah. Formalnih motenj mišljenja v smislu shizofrene razrvanosti v pacientovem govoru doslej nismo mogli zaslediti.

2. Diagnoza shizofrenije bi bila zanesljiva, če bi pri preiskovancu zasledili halucinacije. Na neposredno vprašanje o prisluhah in prividih odgovarja nikalno. Vendar, če verjamemo njegovim besedam, bi bila lahko akustična halucinacija dogovarjanje med M. V. in M. G., da bi ga ubila, kar pa ni zanesljivo, ker je res možno, da sta se v vinjenosti pogovarjala o tem, kako bi se mu maščevala. Nekaj časa smo mislili, da preiskovanec halucinira, ko je trdil, da je slišal in videl tolpo iz oddelka, kako odhaja na ropanje in kako si potem deli denar. Že tedaj smo imeli vtis, da ni šlo za halucinacije, temveč bodisi za intenzivne sanje ali iluzije ali psevdohalucinacije pripornika. In res nam je F. B. šele sedaj (marca 1959) pojasnil, kako je do tega

Slika sveta

prišel. Ponoči je slišal neko šušljanje na hodniku, potem mu je dežurni strežnik zaprl okence na vratih celice, naslednji dan zjutraj pa je videl, kako si priporrniki med seboj delijo denar, in je mislil, da so šli na ropanje. S tem je popravil svojo izjavvo, da jih je videl, kako so šli ropat, ni pa spremenil svojega mnenja, da so roparska tolpa. Če nam ne bi F. B. pozneje zanikal, da se je zares pogovarjal s križarji na terenu preko svojega čarobnega aparata, in če nam ne bi prepričljivo pojasnjeval, da je to samo hlinil, da bi prevaril križarje na terenu, bi njegov pogovar s čarobnim aparatom imeli za dokaz halucinacije. Zato tudi menimo, da nismo imeli trdnih dokazov o tem, da bi preiskovanec haluciniral, halucinacije pa so neločljivi del paranoidne shizofrenije, ker jo vsi avtorji opredeljujejo kot »duševno razcepjenost z blodnimi mislimi in čutnimi prevarami«.

Tako nam preostaja še diagnoza parafrenije kot podskupine shizofrenije. Za parafre-

nijo govorji srednja starostna doba, ohranjena osebnost, sistematičnost in fantastičnost blodjeni, proti pa govorji izredno hiter potek psikoze.

Preiskovančevo psihično stanje pa ne moremo označiti s paranoidno psikozo pripornikov, ker se je bolezen res začela nekaj dni pred umorom, na opazovanju pa se je le razvijala dalje. Zato moramo natančno diagnozo prepustiti prihodnosti, ker iz izkušnje vemo, da se paranoidne psikoze razvijajo počasi in da zlasti paranoidna shizofrenija pokaže svojo pravo sliko po dolgih letih.

Vprašati se moramo tudi, ali morda preiskovanec vse le simulira, da bi se izvlekel iz težav. Odgovor je negativen. Preiskovanec je sicer sam priznal, da je nekaj simuliral, da bi prevaril križarje na oddelku, in je to že opisano v zapisku v dne 9. VI. 1958. Vendar ne vidimo potrebe, da bi nam moral F. B. zaupljivo priznati, da simulira, ker ni razloga za takšno priznanje. Ena simulacija manj ali več za izvedenca ne igra vloge. Ne moremo si zamisliti, da bi mogel normalen človek tako bogato simulirati svojo blodnjavost. Zlasti zbeganost in grozavost je težko simulirati, ker bi moral biti preiskovanec odličen igralec, ki bi dobro poznal psiatrijo, kar pa seveda ni mogoče.

Povzetek

Primer F. B. smo prikazali iz naslednjih razlogov:

1. Pri preiskovancu se je paranoidna psikoza razvijala izredno hitro, kar ni tipično, saj paranoidne psikoze po navadi potekajo kronično. Celo če ga štejemo med paranoidne shizofrenike, je to redkost, ker tudi paranoidne shizofrenije potekajo akutno le v 7% primerov.

2. Redko se ponudi priložnost, da bi opazovali v tako kratkem času ves potek psikoze, ker je pacient prišel v bolnišnico urejen, čez mesec dni pa je psikoza dobila izredno velik obseg.

3. Primer je zanimiv tudi fenomenološko. Preiskovanec je ves čas (tudi danes) formalno urejen. V pogovoru se mu mišljenje odvija pravilno, v načinu izražanja ni moten, odgovori so ustrezni. Po drugi strani je njegova likovna ustvarjalnost povsem shizofrena, to je, likovni elementi so tako nesmiselno vkombinirani v celoto, da lahko govorimo o razkroju, če te elemente jemljemo tako, kot v pogovoru jemljemo stavke. Formalne motnje mišljenja se torej lahko kažejo tudi v risbah in ne le v pogovoru.

An Example of Exceptionally Quick Development of Paranoic Psychosis

(By Dr. Momčilo Vitorović — Hospital for mental and nervous diseases in Ljubljana)

The author deals with a case of paranoic psychosis. The patient F. B. had brutally murdered a friend of his childhood giving as an excuse that this friend had been preparing to kill him. At the hospital where he came for observation he was perfectly normal in his conversation except for insisting that he had really been in danger of being murdered. During the course of a month's observation he rapidly developed paranoidic psychosis with exceptionally numerous symptoms. This example is demonstrated for the following reasons: 1. In his case the paranoidic psychosis developed with exceptional rapidity which is not typical because as a rule the development of paranoidic psychosis is a chronic process. Even if we include him with paranoid schizophrenics this would be an unusual case because paranoidic schizophrenics likewise develop an acute form only in 7% of the cases. 2. One

rarely has the opportunity of observing the entire course of this psychosis within so brief a period, as this case showed considerable development within the course of a single month. 3. The case is interesting also as a phenomenon. The patient appeared perfectly normal and appears so to this day or in other words—in conversation his thoughts followed a logical course, there were no disturbances in his way of expressing himself, his replies were satisfactory. On the other hand his pictorial creation (see the pictures) is clearly symptomatic of a schizophrenic that is to say the pictorial elements are combined so unreasonably that we can safely infer a disintegration of reasoning if these pictorial elements are taken as corresponding to sentences in conversation. Formal disturbance of the reasoning power can therefore be equally manifest in drawing and not only in conversation.